

Lect. univ. dr. Horațiu Blidaru

ELEMENTE DE PSIHOLOGIE POLITICĂ

EDIȚIA A II-A REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ

Copyright © 2012, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BLIDARU, HORAȚIU

Elemente de psihologie politică / Virgil-Horațiu Blidaru. –

Ed. a 2-a, rev. și adăugită. - București : Pro Universitaria, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-381-1

159.9:32.01(075.8)

INTRODUCERE ÎN PSIHOLOGIA POLITICĂ

În prefața unei recente lucrări dedicate psihologiei politice, editată la New York, autorii, cadre didactice la Universitățile de Stat din Washington și Miami, mărturiseau că, atunci când colegii de la alte discipline îi întrebau în ce sunt specializați, la răspunsul „în psihologie politică” cei mai mulți dintre interlocutori aveau reacții de genul „Ce este asta?” sau „Nu știam că există o astfel de știință”¹.

Încercând să explice situația descrisă anterior, universitarii americani au identificat mai mulți factori, care, în mod cumulativ, conduc la un astfel de rezultat.

În primul rând, domeniul psihologiei politice este profund interdisciplinar iar denumirea disciplinei induce în eroare, nefiind vorba doar de sintetizarea unor cunoștințe de psihologie și știință politică, ci și de noțiuni de sociologie și filozofie politică, administrație publică, antropologie, istorie și alte domenii.

În al doilea rând, asemenea altor domenii ale științelor sociale, psihologia politică apelează la metode și tehnici de cercetare variate, de la experimente și anchete de teren, la studii de caz și analize calitative.

Din aceste considerente, o lungă perioadă de timp psihologia politică a fost percepută drept o ramură a psihologiei sociale, iar probleme din domeniul său de studiu recunoscut astăzi au fost atribuite în mod curent altor științe.

În prezent, psihologia politică constituie un domeniu de studiu important al cercetării academice. Înțelegerea cauzelor psihologice ale comportamentului politic (*political behaviour*) este esențială într-o lume în care violența politică dusă la extrem a determinat națiunile civilizate să se angajeze într-un război mondial împotriva terorismului, constituind un instrument esențial al decidenților

---

¹ Cottam Martha, Dietz-Uhler Beth, Mastors Elena, Thomas Preston, *Introduction to political psychology*, Lawrence Erlbaum Associates, New York, 2004.

politici în înlăturarea modelelor comportamentale dăunătoare umanității și promovarea celor benefice.

Psihologia politică este un *domeniu interdisciplinar aflat la confluența dintre psihologie și știința politică, având drept obiect de studiu identificarea și explicarea mecanismelor psihologice ale comportamentului politic.*

Dacă sintagma „psihologie politică” (*political psychology*) pune accentul pe psihologie, sugerând că acestea îi revine rolul central în cadrul obiectului de studiu al disciplinei, există și autori care utilizează sintagma „psihologia politicului” (*psychology of politics*), pentru a evidenția mai bine natura interdisciplinară a domeniului.

Adeptii abordării tradiționale au considerat, o lungă perioadă, că în politică indivizii acționează rațional, pentru satisfacerea propriilor interese iar comportamentul politic este predictibil.

Psihologia a oferit însă cercetătorilor instrumentele necesare pentru o cunoaștere mai aprofundată a ființelor umane ca actori politici, evidențiind faptul că indivizii sunt motivați să acționeze în concordanță cu trăsăturile de personalitate, valori și credințe. În realitate, oamenii procesează incomplet informațiile pe care le obțin în procesul de cunoaștere a lumii în care trăiesc. Uneori, indivizii acționează contrar propriilor lor interese și valori, ignorând consecințele posibile ale comportamentelor lor. Astfel de comportamente sunt mult mai frecvente decât ar părea la prima vedere.

O opinie larg răspândită, spre exemplu, leagă votul indivizilor de satisfacerea propriilor interese. Se presupune, astfel, că oamenii cu venituri ridicate vor vota pentru partidele cu orientare de dreapta, iar cei cu venituri scăzute vor vota cu partidele de stânga. În realitate, atât în rândul alegătorilor care și-au exprimat opțiunea pentru partidele de dreapta, cât și în cadrul celor care au votat cu partidele de stânga se numără persoane cu venituri și poziții sociale din cele mai diverse. În aceste condiții, se poate afirma că unii se comportă rațional, și alții nu?

Sau mai degrabă trebuie acceptată explicația că, dincolo de interesul economic, cetățenii care au îmbrățișat o anumită opțiune politică împărtășesc și alte valori și credințe comune?

Cercetările tradiționale ale comportamentului politic nu au reușit să explice decizii și acțiuni politice dintre cele mai importante. Psihologia politică a apărut ca urmare a eforturilor de a explica cele mai diverse comportamente politice, acțiuni politice sau decizii politice care în unele situații dau rezultate, iar în altele eșuează.

Obiectivul principal al psihologiei politice îl constituie *identificarea unor legități ale comportamentului politic care să permită explicarea și predicția unor evenimente*, folosind metode științifice, care presupun o succesiune de etape, de la observarea sistematică a unor comportamente și evenimente, identificarea factorilor (variabilelor) care influențează comportamentele și evenimentele observate, la formularea de explicații posibile (ipoteze), efectuarea de noi observații, pentru a stabili în ce măsură ipotezele exprimate sunt validate, definitivarea explicațiilor și retestarea acestora.

Îmbinarea domeniilor de studiu ale psihologiei și ale științei politice nu este o întreprindere ușoară. Condițiile experimentale, care permit psihologilor să controleze diferitele variabile care influențează un fenomen, sunt practic imposibil de realizat în lumea reală a politicii, unde comportamentul este influențat de numeroși factori externi.

Să analizăm câteva exemple. Dacă psihologii au demonstrat că trăsăturile de personalitate influențează comportamentul, psihologii politici trebuie să identifice trăsăturile de personalitate importante în politică. Există astfel de trăsături? Dacă da, care sunt acestea și de ce sunt importante din perspectiva politicii? Dintre trăsăturile de personalitate importante în influențarea comportamentului politic, amintim complexitatea procesului cognitiv, modul în care o persoană gestionează o situație conflictuală ș.a.

Dacă psihologii susțin că, în anumite circumstanțe, atitudinile afectează comportamentul, psihologii politici trebuie să stabilească cum se aplică această legitate opțiunii de vot, altfel spus, să ofere răspunsul la întrebarea: ce atitudini cu privire la politică și în ce condiții afectează opțiunea de vot? Cercetările au evidențiat faptul că opțiunea de vot este influențată atât de atitudinile cu privire la problemele politice, cât și de cele referitoare la candidați, partide și grupări politice.

Apropierea dintre cele două științe este reciproc benefică. Pe de o parte, experții în psihologie politică apelează la teoriile psihologice pentru a înțelege comportamentul politic, iar pe de altă parte psihologii se folosesc de rezultatele aplicării teoriilor psihologice în politică pentru a-și reconsidera teoriile.

Psihologia politică este știința care explică cum, de ce gândesc și cum acționează oamenii în domeniul politic. Oamenii sunt motivați să se implice în politică sub acțiunea unor factori interni, cum ar fi personalitatea, atitudinile și auto-identitatea; apoi, evaluează mediul și pe ceilalți prin procese cognitive care produc imagini cu privire la ceilalți; ulterior, prin combinarea factorilor menționați, decid cum să acționeze. În politică, indivizii acționează adesea ca parte a grupului iar comportamentul lor în această situație poate să difere radical de comportamentul individual.

Sintagma „psihologie politică” a apărut pentru prima dată într-un editorial anonim al publicației „London Times” din 10 februarie 1860, intitulat *The great objection to the ballot* („Marea obiecție față de vot”) și într-o recenzie din ediția din 20 decembrie 1861 a cotidianului „New York Times”, sub titlul *Statecraft: Political science and constitutional law* („Arta guvernării: știința politică și legea constituțională”).

Prima menționare a psihologiei politice ca domeniu de studiu academic îi aparține antropologului german Adolf Bastian (1826 – 1905), considerat „părintele etnografiei”, fiind menționată în volumul trei al lucrării *Der Mensch in*

der Geschichte („Omul în istorie”), publicat la editura Wigand din Leipzig în 1860, sub titlul *Politische Psychologie* („Psihologie politică”).

Politologul și jurnalistul francez Emile Boutmy (1835 – 1906) este autorul mai multor lucrări în titlul cărora a apărut sintagma „psihologie politică”, cu mult timp înainte ca aceasta să devină o disciplină universitară în sistemul de învățământ anglo – saxon: : *Essai d'une psychologie politique du peuple anglais au XIXe siècle* („Eseu despre psihologia politică a poporului englez în secolul XIX”, 1901); *Eléments d'une psychologie politique du peuple américain: la nation, la patrie, l'Etat, la religion* („Elemente pentru o psihologie politică a poporului american: națiune, patrie, stat, religie”, 1902) și *The English people: A study of their political psychology* („Poporul englez: un studiu al psihologiei sale politice”, 1904).

O contribuție mai puțin cunoscută la fundamentarea psihologiei politice îi aparține britanicului George Beardoe Grundy (1861 – 1948), profesor de istorie antică, specializat în istoria militară a Greciei și Romei, la Colegiul *Corpus Christi* din Oxford, unde și-a desfășurat întreaga carieră academică.

În luna ianuarie 1917, în plin război mondial, Grundy a propus înființarea unei ramuri a istoriei purtând titulatura de „psihologie politică”. În opinia autorului, o astfel de știință ar fi fost deosebit de utilă în prevenirea conflictelor internaționale declanșate de concepțiile eronate cu privire la ceilalți bazate pe opiniile deformate ale oamenilor cu privire la ei înșiși².

În deschiderea eseului intitulat *Political psychology: A science which has yet to be created* („Psihologia politică. O știință ce trebuie creată”), publicat în numărul 8 (155) al revistei *Nineteenth Century* (p. 155-170), autorul afirma:

„Cei familiarizați cu istoria, și în special cei care, prin profesie, predau această materie, vor recunoaște că prezentul război și circumstanțele care l-au

---

² Floyd W. Rudmin, *G. B. Grundy's 1917 proposal for political psychology: "A science which has yet to be created"*, ISPP News, 2005, 16 (2), pp. 6-7.

precedat și însoțit, au adus în prim plan un nou domeniu al științei istorice, psihologia politică; o psihologie care, trebuie să spunem, nu este a individului, ci a oamenilor care acționează în masă. Masa poate varia de la o companie de indivizi de mici dimensiuni, la milioane de oameni care alcătuiesc o națiune modernă” (Grundy, 1917, p. 155).

Comportamentul național, a mai susținut autorul, poate fi înțeles ca rezultat al calităților și sentimentelor de natură umană moștenite, modelate apoi prin politicile educative naționale și prin circumstanțele unice ale fiecărei experiențe naționale. În opinia lui Grundy multe din tragediile moderne sunt cauzate de guvernele care identifică psihologia politică a propriei populații și o transferă altor națiuni. În acest mod, un guvern se poate angaja în „experimente de cea mai teribilă natură în procesul de testare a teoriilor politice pe care le crede raționale” (Grundy, 1917, p. 158). De exemplu, națiunile temătoare au sentimentul fricii și de aceea nu pot concepe frica drept mijloc pentru a-i teroriza pe alții, cu scopul de a se supune și a accepta pacea cu orice preț.

Grundy și-a încheiat eseul cu speranța că psihologia politică va fi capabilă să reducă frecvența războaielor izbucnite prin ignorarea psihologiei umane: *„Psihologia politică este, după cum s-a afirmat deja, o știință care trebuie să fie creată. Atunci când va fi înființată într-o formă științifică și nu prin lucrările filosofilor doctrinari, ci prin sintetizarea experienței celor care sunt familiarizați cu sufletul propriei națiuni, dar și al altora, va fi mult mai probabil ca acele războaie – și ele sunt multe – datorate ignoranței naționale și internaționale să nu mai joace în viitor rolul pe care l-au jucat în trecut”* (Grundy, 1917, p. 170).

În prefața uneia din primele lucrări de limbă română dedicate psihologiei politice, printre contribuțiile de referință ale autorilor americani sunt menționate cele ale jurnalistului și analistului politic Walter Lippmann (1889 – 1974), care în lucrarea ”A Preface to Politics” (”O prefață la politică”, 1913) remarca că *nu se poate vorbi de politică fără referire la ființa umană* și respectiv ale profesorului

de științe politice și politicianului Charles Merriam (1874 – 1953), care pleda, în lucrarea ”New Aspects of Politics” (”Noi aspecte ale politicii”, 1925), ca *științele politice să facă apel la psihologie*.

La rândul său, Harold Laswell (1902 – 1972), cunoscut teoretician al comunicării și profesor de științe politice, evidențiază că *psihologia individului este principalul factor cauzator al comportamentului politic*.

Dincolo de aceste căutări de pionierat, psihologia politică s-a dovedit un domeniu de studiu care a cunoscut o extindere rapidă începând cu ultimele decenii ale secolului trecut. Deși folosește noțiuni politice și filosofice antice, după cum vom detalia în următoarele teme, psihologia politică ca știință are o recentă, situație evidențiată de următoare statistică a cărților și articolelor care conțin sintagma „psihologie politică”, incluse în baza de date PsycINFO a Asociație Americane de Psihologie:

Perioada	1881-1900	1901-1920	1921-1940	1941-1960	1961-1980	1981-2000
Nr. articole/cărți	0	3	8	9	37	838

Psihologia a fost utilizată pentru explicarea comportamentului politic încă din anii 1920, odată cu studiile referitoare la personalitate și politică, îndeosebi cu cercetările psihanalitice referitoare la liderii politici. Pe măsura acumulărilor științifice înregistrate de psihologi în înțelegerea personalității, psihologii politici au început să analizeze caracteristici personale, precum motivația și trăsăturile de personalitate, în studiile cu privire la liderii politici. Dacă inițial cercetările în acest domeniu s-au bazat pe psihobiografii, ulterior s-au folosit și alte tehnici (chestionare, interviuri, experimente, stimulări).

A doua etapă în dezvoltarea psihologiei politice ca știință a constituit-o perioada anilor 1940 - 1950, când s-a înregistrat un interes aparte pentru studierea sistematică a opiniei publice și a comportamentului electoral în Statele Unite.

Începând cu anul 1952, cercetătorii de la Universitatea din Michigan au cules date cu privire la opinia publică și preferințele de vot. Un moment de referință în istoria disciplinei îl constituie publicarea, în anul 1960, a lucrării *The American Voter – Electoral Behaviour and the Political System* (“Votul american – comportament electoral și sistem politic”), ai cărei autori, Angus Campbell, Philip Converse, Warren Miller și Donald Stokes, au deschis drumul în studiul atitudinilor față de politică.

Printre concluziile controversate ale lucrării menționate, bazată pe primul studiu comprehensiv al datelor cu privire la alegerile din Statele Unite, se numără aceea potrivit căreia majoritatea persoanelor care votează își exprimă opțiunea în baza *identificării partizane*, cel mai adesea moștenite de la părinți și că votanții independenți sunt cel mai puțin implicați în politică.

The American Voter a generat numeroase polemici, unii cercetători acuzându-i pe autori că au fixat un standard prea ridicat, așteptând de la votanți să fie mai sofisticăți și mai raționali decât este rezonabil să te aștepți, iar alții argumentând că, în realitate, votanții americani sunt mai raționali decât a evidențiat lucrarea menționată.

În anii următori, psihologia politică a fost utilizată în analize cu privire la socializarea politică, rolul mass-media în modificarea atitudinilor politice, politicile rasiale în Statele Unite, ș.a..

Cu timpul, atitudinile politice și comportamentul politic au devenit obiect de studiu și pentru cercetătorii din Europa. Referindu-se la concepția lui A. Dorna, cel mai cunoscut exponent de limbă franceză al psihologiei politice, cu privire la obiectul de studiu al acestei discipline, profesorul Adrian Neculau enumera, printre subiectele de interes: *„funcționarea elitelor, ponderea mitului fondator, presiunea prejudecăților, construirea oligarhiilor, rolul oamenilor providențiali, supunerea maselor, gestionarea crizelor sociale, acceptarea principiului echilibrului, ambiguitățile democrației, caracterele dictaturii, regulile*